

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดแนวคิดและเป้าหมายการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ คุณธรรม มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคม รวมทั้งให้มีการเรียนรู้ที่รู้เท่าทันโลกในยุคสังคมข่าวสารที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีคุณค่า วัยรุ่นเป็นคนรุ่นใหม่ของสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เนื่องจากเป็นประชากรกลุ่มใหญ่มีจำนวนประชากรประมาณร้อยละ 13 ของประชากรทั้งประเทศ (คณะกรรมการศึกษาอบรมและดูแลเด็กวัยรุ่น, 2535, หน้า 7) จำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมเพื่อเป็นกำลังสำคัญของประเทศในอนาคต

วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่สุดช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากอยู่ในช่วงของวัยเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ซึ่งมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม กล่าวคือ ร่างกายเจริญเติบโตเข้าสู่สภาวะทางเพศ มีอารมณ์แปรปรวนอ่อนไหวง่าย มีปัญหาในด้านการปรับตัว สมองเจริญเติบโตเต็มที่มีความสามารถในการคิดหาเหตุผลในเชิงนามธรรมได้เท่าผู้ใหญ่ แต่ยังด้อยประสบการณ์ในชีวิต

ผู้ใหญ่มักจะคิดว่าวัยรุ่นยังมีความคิดแบบเด็ก ๆ จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย วัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้ อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากลอง อยากรู้อยากเรียนรู้อะไรใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต มีความต้องการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง ต้องการความเป็นอิสระในด้านความคิดและการกระทำ อยากรู้อยากตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพราะคิดว่าโตเป็นผู้ใหญ่แล้วการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นจะส่งผลต่อความคิดทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพของบุคคลสืบต่อเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ โดยเรียนรู้จากตัวแทนของการขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และสื่อมวลชน สังคมไทยคาดหวังต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของวัยรุ่นให้เป็นคนรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง

แปลงต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล รักความจริงใฝ่เรียนรู้ มีโลกทัศน์กว้างไกล สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม รู้จักคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ สามารถแยกแยะความถูกผิดในสังคมได้ มีความกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นคนมีคุณธรรม มีน้ำใจ อ่อนน้อมถ่อมตน ซื่อสัตย์สุจริต กตัญญูกตเวที มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มีจิตสำนึกและพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตย มีความรักและภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักเลือกรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม เข้าใจในวัฒนธรรมของต่างประเทศ มีทักษะและความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับนานาชาติในโลกที่ไร้พรมแดน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร ประหยัด อุตุนและความรับผิดชอบ รู้จักค่าของเงินและเวลา และรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม มีสุขภาพดี หลีกไกลจากสิ่งเสพติด และอบายมุขทั้งปวง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม

แต่การเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในปัจจุบันเป็นปัญหาต่อวัยรุ่นเอง และเป็นปัญหาต่อสังคม เช่น ปัญหาด้านสุขภาพทางร่างกายและสุขภาพจิต มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ชอบใช้ความก้าวร้าวรุนแรงในการแก้ปัญหา มีปัญหาการติดสารเสพติด โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ขาดนิสัยการใฝ่เรียนรู้ ไม่มีความสามารถในการคิดหาเหตุผลในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์อย่างเป็นระบบ ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ไม่เป็นประชาธิปไตย ขาดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รับเอาวัฒนธรรมอื่นมาโดยไม่รู้จักการเลือกสรรกลั่นกรอง ขาดจิตสำนึกในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันมีค่านิยมทางวัตถุใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ชอบความสะดวกสบาย รวมทั้งขาดความรู้ และทักษะในการพึ่งตนเอง (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและดูแลเด็กวัยรุ่น, 2535, หน้า 10-28)

ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมทางสังคมทั้งในทางสร้างสรรค์ และเป็นปัญหาแก่สังคม ปัญหาวัยรุ่นเกิดจากกลไกในการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น ได้แก่ เติบโต ปัจจัยและวิธีการเรียนรู้ที่ได้รับอิทธิพลจากตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชน ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการมีชีวิตในสังคม ปัจจุบันครอบครัวต้องปรับโครงสร้าง ขนาด และวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนถึงพฤติกรรมของคนในครอบครัว เพราะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้พ่อแม่ ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงินมาใช้จ่าย ครอบครัวจึงมีเวลาอบรมเลี้ยงดูใกล้ชิด

บุตรหลานน้อยลง ทำให้เกิดปัญหาความแตกแยกในครอบครัว ความไม่เข้าใจกันระหว่างพ่อแม่กับลูกที่อยู่ในวัยรุ่น นอกจากนี้การเลี้ยงดูที่เข้มงวดเกินไปหรือปล่อยปละละเลย ทำให้วัยรุ่นขาดความรักความอบอุ่น มีความคับข้องใจเกิดความเครียด ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เก็บกด ก้าวร้าวรุนแรง และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ

สำหรับทางโรงเรียนครูจำนวนมากยังมีพฤติกรรมที่มุ่งเน้นครูเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน ให้เด็กท่องจำเนื้อหาวิชาเป็นหลักเพื่อนำไปสอบวัดผลหรือสอบแข่งขันคัดเลือกเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็นไม่เชื่อมโยงภาคทฤษฎีไปสู่ภาคปฏิบัติ เด็กจึงไม่ค่อยมีโอกาสดำเนินการเพื่อแสดงออกหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพตามความเหมาะสมของวัย เป็นการศึกษาที่ทำให้เกิดความอ่อนแอทางปัญญา (ประเวศ วะสี, 2535, หน้า 63) ประกอบกับหลักสูตรยังล้าสมัย ทำให้การสอนของครูไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่วนสถานศึกษาก็มีลักษณะที่แปลกแยกออกจากชุมชน ประกอบกับไม่ให้ครอบครัวชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ทำให้โรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นขาดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การแก้ไขปัญหาวัยรุ่นต่างฝ่ายต่างทำไปโดยขาดความร่วมมือซึ่งกันและกันทำให้ขาดความต่อเนื่องไร้ประสิทธิภาพ

กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในด้านค่านิยมลักษณะนิสัย ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก เพื่อนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในโลกของวัยรุ่น (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, 2536, หน้า 8) ถ้าหากวัยรุ่นคบเพื่อนไปในทิศทางสร้างสรรค์ ก็จะช่วยให้มีการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมที่ส่งเสริมค่านิยมที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรมตามความปรารถนาของสังคม แต่จากสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันปรากฏว่ามีสิ่งชั่วร้ายและแหล่งอบายมุขต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง เป็นเงื่อนไข และปัจจัยที่ชักจูงให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมไปในทางที่เสื่อมเสียได้ง่าย เช่น หนีเรียน เที่ยวเตร่ตามศูนย์การค้า แหล่งบริการ สถานบันเทิงเรีงมย์ และแหล่งอบายมุขต่าง ๆ ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เป็นปัญหาแก่ตัววัยรุ่น ครอบครัวและสังคมดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ ด้านสื่อมวลชนในปัจจุบันได้เสนอข่าวสาร ตลอดจนสาระความรู้ความบันเทิง และโฆษณาในลักษณะมอมเมาและไม่สร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบเพื่อหวังผลกำไรทางด้านธุรกิจและการค้าเป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงหลักคุณธรรมและจริยธรรมของสื่อมวลชน เช่น เสนอข่าวสารและสารบันเทิงที่แสดงออกถึงความก้าวร้าวรุนแรง ขอบกั้นปัญหาด้วยอารมณ์ ชั่วร้ายทางกามารมณ์ อิจฉาริษยา ฆาตกรรมในเรื่องลึกลับ ลุ่มหลงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เชื้อไสยศาสตร์ นิยมยกย่อง

คนมีเงิน มีอำนาจและอิทธิพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นส่งเสริมค่านิยมด้านวัตถุที่สะท้อนให้เห็นถึงความหรูหรา ฟุ่มเฟือย รวมทั้งการบริโภคอาหาร สินค้า และบริการที่มีราคาแพง แต่ด้วยคุณภาพและไม่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ตลอดจนส่งเสริมค่านิยมการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมที่เป็นมรดกของสังคมและภูมิปัญญาของไทย สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น จากการเสนอข่าวสารดังกล่าวมีส่วนชักนำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เป็นสาเหตุนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนและเป็นปัญหาสังคม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง โดยต้องการทราบว่าวัยรุ่นมีการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมอย่างไร ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมประเภทต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมอย่างไร และมีกลไกใดบ้างที่ส่งเสริมการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง
2. เพื่อศึกษากลไกการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง

3. ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

1. ทราบถึงการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง
2. ทราบถึงกลไกการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง
3. ข้อมูลที่ได้จะเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่วัยรุ่น

4. ขอบเขตในการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนวัดโนนทัยพยุห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาข้อมูลจากแฟ้มประวัติของนักเรียนจากฝ่ายปกครอง ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายแนะแนว และอาจารย์ที่ปรึกษา นอกจากนี้สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มเพื่อน อาจารย์ผู้สอน พ่อแม่ผู้ปกครอง โดยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1.1 วัยรุ่นที่มีอายุ 15-18 ปี เพศหญิงและชาย จำนวน 10-15 คน
- 1.2 มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตเมือง
- 1.3 มาจากครอบครัวที่มีสภาพแตกต่างกัน
- 1.4 มีปัญหาพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

- 2.1 ศึกษาบริบทของชุมชนเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ สภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน
- 2.2 ศึกษาการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น ดังนี้
 - 2.2.1 การคบเพื่อน ได้แก่ การคบเพศเดียวกัน เพื่อนต่างเพศ เพื่อนแบบ หมูคณะ เพื่อนสนิท เพื่อนคู่หู
 - 2.2.2 การบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้สินค้าและบริการ
 - 2.2.3 การนันทนาการ ได้แก่ การฟังเพลง การเล่นเกม การพนัน การชมภาพยนตร์ วิทยุทัศน์ อ่านหนังสือ เที่ยวดิสโก้เทค ไนต์คลับ บาร์ คาราโอเกะ สถานบริการทางเพศ ศูนย์การค้า ฯลฯ
- 2.3 ศึกษากลไกการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง ได้แก่
 - 2.3.1 ตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน และสื่อมวลชน
- 2.4 การศึกษาเงื่อนไข ปัจจัยการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่นในเขตเมือง ได้แก่
 - 2.4.1 เงื่อนไขด้านแรงจูงใจ และความต้องการ
 - 2.4.2 ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และคุณลักษณะเฉพาะตัว
 - 2.4.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง การกระทำ หรือการแสดงออกทุกอย่างของมนุษย์ในสังคม เช่น พูด ฟังเพลง คิด ตัดสินใจ ในการวิจัยนี้จะศึกษาพฤติกรรมการคบเพื่อน การบริโภค และ นันทนาการของวัยรุ่นในเขตเมือง

วัยรุ่น หมายถึง บุคคลที่อยู่ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ โดยทั่วไปวัยรุ่นจะอยู่ในช่วงอายุ 13-21 ปี เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมอย่างรวดเร็ว ในการวิจัยนี้จะศึกษาวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงอายุ 15-18 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียน วัดมโนทัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เขตเมือง หมายถึง เขตชุมชนที่เป็นศูนย์กลางความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการศึกษา ซึ่งมีลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและอาชีพที่หลากหลาย ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นแบบทางการ การรวมกลุ่มของสังคมมีระเบียบกฎเกณฑ์กำหนดไว้แน่นอน

กลไก หมายถึง สิ่งทีผลักดันให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ ตัวแทนขัดเกลาทางสังคม

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์

ตัวแทนการขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคม หมายถึง ตัวแทนทางสังคมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้บุคคลได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตในสังคม เพื่อปรับตัวเข้ากับบรรทัดฐานของสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชน